

MAYER ERZSÉBET

Ozsgyáni Mihály: A fátylam kicsit oldalra billent

Fátyol, 2022

Ozsgyáni Mihály jó megjelenésű, vonzó fiatalember. Mesterségére nézve színész. Aztán egy váratlan fordulattal, minden előzetes írásgyakorlat nélkül lett egy remek regényt az asztalra. Mindazok, akik olvasták, egyértelműen állítják, hogy hatásos, remek munka. Ezt igazolja az is, hogy a 2022-es kiadás immáron a könyv második megjelenése, sőt az is, hogy Behrmann Mariann fordításában németül is megjelent (*Mein Schleier rutschte ein wenig zur Seite*, Ruhland Verlag, Frankfurt, 2022).

A regény hatása összefügg a személyes hangnemmél, a regényben feltárt megrendítő családtörténettel, a remek szerkesztéssel, ahogy a szerző a különböző térben és időben játszódó életeseményeket szerves szöveggé rendezi. Ozsgyáni a megszakított folytonosság technikájával építi könyvét. Egy vétlen gyermek nézőpontjából idézi fel emlékeit, önálló eseményeket helyez egymás mellé, miközben szövi a regény szövetét. Különböző nézőpontokat montíroz egymásra úgy, hogy a kép élessége, a kontúrok nem vesznek el. Különböző stíluszinteket érint nyelvhasználatával, elkerülve a modorosság üresjáratát és a hatásvadász technikákat. Még abban is ügyes, hogy bizonyos eseményekre csupán utal, jelezve azok jelentős szerepét a történet egészének alakulásában.

A regény hatását fokozza az is, hogy a feltárt világ így vagy úgy, közvetve vagy közvetlenül, de ismerős valamennyiünk számára. A könyv beszédes címe ugyan egy konkrét eseményre utal, amikor is az alkoholista nagymama a kicsi fiúunokáját menyasszonynak öltöztetve, fejére függönyből készített fátyollal sétál a kisváros utcáján, de a fátyol minduntalan félrebillen, rontva a teátrális esemény rendkívüliségét. De valójában a szerző a fátyol gazdag jelentését működteti a regényben, többek között azt, hogy nincsen olyan rejtett, titkolt életesemény, amire előbb vagy utóbb ne derülne fény, vagy ne bukkanna elő a feledés sűrű homályából. Mindaz, amiről lehull a fátyol a regény oldalain, borzasztó és brutális emberi barbárság. Nem véletlenül sorjázik a hamisság színonimája a regényben: úgy tett mintha, színlelte a ba-

ráságot, a másik tudta nélkül csináltak valamit. A beszélő nevek használata tömör útbaigazítás a történet mélyebb jelentésű rétegeihez. A záró részben a családi sírbolton álló felirat – Ágyai Szívós család – különösen érzékeltes összefoglalása az eseményeknek. Az ágy mint a családi lét bűnös tere és a Szívós név mint a szívósan alkalmazott és továbbörökített brutalitás.

Akik némiképp jártasak a fiatal írók műveiben (Danyi Zoltán: *A rózsákról*; Háy János: *Völgyhíd*; Hász Róbert: *Ígéretföldje*; Bartalos Tóth Iveta: *Élet lejárt szavatosággal*), rémülten szembesülhetnek azzal a ténnyel és állapottal, hogy milyen súlyos terhekkel küszködnek a fiatalok, örökök kapva az elődök traumáit, s hogy a felnőttek álságos viselkedése milyen mély sebeket üt rajtuk. A legmegrendítőbb viszont az, hogy a zárt rendszerekben zajló élettől, az ott keletkezett feszültségektől milyen nehéz ki- és megszabadulni, s hogy végül a keservesen szétmállott, hazugságokra, játszmákra épített világ öröksége tovább kísért. Az sem véletlen, hogy Háy a *Völgyhíd* című könyvének alcíméül választotta „a felnőttek ellen” vádló, értelmező mondatot.

Ozsgyáni regénye abba az időbe visz bennünket, amikor a zsacskós tej gusztustalan nejlonjai száradnak a buhera világ buhera lakásaiban, keveredve a mosdatlanság, az áporodottság, az állott erjedés orrfacsaró bűzével, de leginkább az alkoholéval. Ez az a korszak, amikor a napi sajtót szabályos alakzatokra felszabdalva WC-papírként újrahasznosítják a budin. Éppen a buherasággal függ össze, hogy a budiban megült szarszag a harmadik generáció családi étkezőjébe tódul. Magyarország egy vidéki városában vagyunk a hatvanas évektől napjainkig, egy Erdélyből áttelepült férfi családtörténetébe csöppenne. Négy generáció testi-lelki történéseit követhetjük az elbeszélő gyermek szemszögéből, akinek lassan világosodik elméje, s aki lassan elkészíti kinszenvedéseinek, traumáinak tárházát, mígnem kiszabadul a pokból.

Ahogy fentebb említettem, a beszélő nevek hatásos erejét ügyesen működteti a szerző. A család

negyedik generációjába született gyermek Szívós Károly leszármazottjaként a Puszkaporos utcában tölti gyermekkorát egészen felnőtté válásáig. A családi viselkedést a szerző így jellemzi: „Családom férfi tagjai kivétel nélkül az erőszakban és a testi fenyegetésben hittek, akkor is, ha feleségükkel akarták pontosan tisztázni, hogy hol a helyük a családi hierarchiában, s akkor is, ha éppen gyereknevelésről volt szó.” S tegyük hozzá, ahol gáttalan erőszak a vezérelv, ott mindent meghatároz a brutalitás. Ozsgyáni elbeszélőjének tapasztalatai bőségesen igazolják ezt.

A gonoszság és a brutalitás főhőse Szívós Károly, a dédapa. Rafinált, találékony és módszeresen kegyetlen. Bárkit megteveszt, bármit elintéz. Rettegésben tartja családját. Különböző terhelő adatok dokumentálásával mindenkit a markában tart. Amolyan vérszomjas fenevad, aki azt szereti, ha a környezetében élők szenvednek miatta. Mindezt sikerrel tette: Öngyilkosságba hajszolta első feleségét 1951-ben, mert a szerencsétlen asszony képtelen volt túltenni magát azon a tényen, hogy férje megerőszakolta kilencéves kislányukat, és azt követően is nemi viszonyra kényszerítette. A közben asszonnyá érett és férjhez ment lányát egy jól szervezett családi vita alkalmával a szó szoros értelmében agyonüti. A második feleséget 1966-ben hozta – egészen pontosan nyomorúságban élő családjától kivásárolta – Romániából, aki mikor ezt megtudta, még mielőtt vonattal megérkeztek volna Magyarországra, idegösszeomlást kapott, s így hasznavehetetlenné vált Szívós Károly terveinek kivitelezéséhez. A szerencsétlen nőt kamrába zárva tartja, éhezeti, mígnem elpusztul. A családi fősátán rendületlenül üzletel Romániában, többnyire fogamzásgátlókkal. Megoldóként lép fel a bajba jutott erdélyiekkel, akik viszont traumatikusan élnek meg a Szívós-valóságot Magyarországon. S aki megszegi a Szívós-törvényeket, az pusztulásra ítéltetett.

A kavarodás és a szexuális gerjedelem végig sajátja lesz ennek a családnak. Az egykor megerőszakolt kislány asszonnyá cseperedve szexuális viszonyt folytat saját kisfiával, aki viszont felnőtté válva a testi fenyegetés gyakorlatát megörökölve alkalmazza azt bármikor bárkivel. Már az esküvőn felpofozta ifjú feleségét, a nászúton a szállodai szobában teli talppal rugdalta hasát. Az elbeszélő kisfiú többször szemtanúja volt, amikor az apja a hajánál fogva húzta hátra anyja fejét, és a nagykést a nyakához szorította. A durvaság forgatókönyve állandósult: az apa emelt, ütött, dobott, rúgott, majd aludni tért.

Ez a durva családi mentalitás sajnos nem állt meg a családi ház kerítésénél. Az elbeszélő kisfiú az erőszak újabb megnyilvánulásával szembesült

az óvodában, amikor beléerőltették az ételt, vagy amikor doktorbácsis játékok során egymást kínozták a gyerekek. Az iskolában a „szarszemét” állandó jelzővel minősített alkoholista tanítónő viselkedéséből megértette, hogy az egész kisváros ismeri családjának rémtörténeteit, s hogy talán éppen ennek következtében vele nem volt érdemes foglalkozni, s mivel vele mindent meg lehetett tenni, többek között a szarszemét tanítónő állandóan behívatta az anyját, és teleírta intővel ellenőrzőjét.

A regény egy olyan helyzet- és állapotrajzot készít, ahol nincsenek miértek, csak tudomásulvételek. A megerőszakolt, elhagyott, gyermekén elégtételt vett nagymama szájából azért elhangzik egy súlyos kérdés: „Hogyan hagyhatott itt [öngyilkos anyám] a sátán martalékának..., miért őt hibáztatta az anyja, miért nem vett észre semmit az orra előtt zajló borzalmakról, miért nem volt képes belegondolni a másik ember tragédiájába?” Mint ahogy később nem érti, miért hagyta el s miért hagyta magára férje. Mindez az olvasó számára is nyomasztó kérdésként vetődhet fel. Komoly elgondolkodnivaló, hogy ebből a kegyetlen családi körből miért csak az elbeszélő nagypapája, majd később az elbeszélő édesanyja képes kiszabadulni. Mi kellett volna vagy kell ahhoz, hogy valaki lásson kiutat, hogy legyen ereje a kiszabaduláshoz és az újrakezdéshez? A zárt rendszerekben torz és torzított világismerettel rendelkezők, a hamis próféták szavainak felülő áldozatok számára valóban nehéz a helyzet. Nagy erejű jelene a regénynek, ahogy a mosógép piszkos vízében áznak és erjednek az odahajigált ruhák, mintegy jelezve, itt semmi se lesz tisztára mosva. A felnőtté váló kisfiú végleges szakítása a múlttal viszont azt sugallja, hogy ez nem lehetetlen. A regény emellett még azt is megerősíti, hogy semmi nem marad következmények nélkül, s hogy a bűnt bűnhődés követi. A főgonosz dédapának meg kellett értenie – nagyon későn –, hogy az igazi sátán neki sem kegyelmez. Zárt osztályon fejezte be szörnyeteg életét, ahol feleségei kísértették. Az elbeszélő apját is eléri a büntetés: összeroppan, s bár megértette, milyen jóvátehetetlen és helyrehozhatatlan bűnököt követett el családjával szemben, de azt is, hogy ennyi alantas, aljas dolgot már nem lehet jóvátenni.

Ugyanakkor valami lényeges dolog kiderül a családi minták átadása és ismételt működtetése kapcsán. A fősátán dédapához képest az unokája csupán kisjátékos. Nagyobb a szája, mint amire valóban képes. Többször belesül a nagy hatalmú agresszor szerepébe. Úgy tűnik, a minták éppen a külsőlegesen ismétlések folytán lebontják, érvénytelenítik saját magukat. Amikor az elbeszélő kisfiú fel-

cseperedve apja nyitott koporsója előtt állt, egy idegent látott maga előtt, s nehezen, de végül kimondta, hogy az Ágyási Szívós család sírja az apjával megtelt, s ez megkönnyebbüléssel és boldogsággal töltötte el. A regény szerkezetében is mutatja az egykori iszonytató életsor végét. A lapokon több-

ször megismételt bevezető sor: „Gyönyörű júniusi délután volt. Az utcán akkoriban még alig jártak autók. Hallani lehetett a csöndet meg az utcafronton álló három akác susogását.” A regény végén már így alakul át a mondat: „az utcán sok autó jár, az akácok susogása nem hallható”.

BENE ADRIÁN

Bence Erika: A Tarkó-rejtély

Újvidéki Egyetem, 2022

BENE ADRIÁN (1977) Pécs

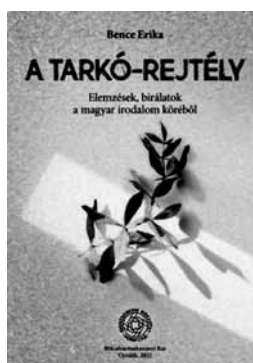
Az irodalomtörténész, szerkesztő, kritikus Bence Erika sokszínű egyénisége tetten érhető szerzteágazó irodalmi érdeklődésében is. Új kötetében – alcíme szerint: *Elemzések, bírálatok a magyar irodalom köréből* – az első fejezet után (amely az első világháború idejének irodalmi alkotásait tárgyalja) a kortárs irodalmi mező egymástól esetenként igen távoli alkotóinak műveit értelmezi. A vajdasági (vagy onnan elszármazott) írók, költők túlsúlyban vannak, ám Bence Erika szakmai érdeklődése korábbi kötetekben sem korlátozódott a regionális, illetve kisebbségi irodalmi jelenségekre. Jó példa erre a négy tanulmányt magában foglaló első fejezet íve, a korabeli vajdasági magyar irodalom történéseitől az első világháborút tematizáló magyar regényirodalom áttekintéséig.

Kétségtelenül létezik a magyarországi irodalmi köztudatban is egyfajta képzete a vajdasági irodalomnak, amely nem csupán bizonyos szerzők származási és/vagy lakóhelyét jelöli, hanem valamiféle függetlenség, frissesség aurája kapcsolódik hozzá. Ennek forrása elsősorban az 1970-es évekbeli, a magyarországihoz képest nyitottabb irodalmi-művészeti horizont, az (egy ideig) megengedőbb kultúráirányítás, az anyaországban intézményesült irodalmi kánontól való nagyobb távolság. Ugyanakkor számos problémát felvet egy ilyen regionális irodalmi címkézés, többek között a pontos korszakhatárok irodalomtörténet-elméleti megkérdőjelezhetőségét. Mikortól beszélhetünk belső, sajátosan irodalmi szempontok alapján egy különálló regionális irodalmi tudatról? A kötet címét is adó nyitó tanulmány a

vajdasági irodalom mint szellemi konstrukció eredetét és jellegét vizsgálja, áttekintve az erre vonatkozó helyi irodalomtörténeti koncepciókat, elsődlegesen Bori Imre *A jugoszláviai magyar irodalom története* című munkáját, amely több kiadásban évtizedeken keresztül formálta a témára vonatkozó elképzeléseket. Bence Erika Tarkó János *Amíg a nagy vihar tombolt...* című, 1919-ben – már a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság idején – megjelent regényét és annak recepcióját vizsgálva érvel amellett, hogy nem érdemes egy mű megjelenésének eseményét, esetleg egy irodalomteremtő alakot állítani összetett folyamatok helyébe, amikor a sajátosan vajdasági magyar irodalom kezdetét kutatjuk. Különösen, ha a megjelenésének körülményei miatt korszakkezdetnek beállított mű poétikai sajátosságaiban nincs semmi, ami indokolná, hogy valamely új, helyi, kisebbségi szellemiség képviselőjének tartsuk.

A könyv első fejezetének további három írása a magyar első világháborús regényekkel foglalkozik, nem szorítkozva a vajdasági magyar regények körére. Mind Tarkó János regénye, mind Tersánszky Józsi Jenő *Viszontlátásra, drága...* című „hátországregénye” kapcsán világossá válik, hogy a tematikus közös nevező nem feltétlenül elegendő a művek közös regénytípusba sorolásához – igaz ez Tersánszky regényére éppúgy, mint a (poszt-)K. u. K.-világ egy másik csücskében alkotó

Jaroslav Hašek *Švejkjére*. A mű különböző jelentésrétegeit szétszálazó elemzés rögzíti azt is, mi alapján sorolhatjuk a hinterlandregények közé. Bence értelmezésében Munk Artúr, Markovits Rodion regényeihez hasonlóan itt is tetten érhető a leleplező

szándék, fontos téma a korszak „erkölcsi és gazdasági válsága, a propaganda megtévesztő és mérgező hatása, az elbizakodottság”.

A következő írás Munk Artúr *A hinterland* című regényével kapcsolatban tárja fel a kortárs recepció irodalomszociológiai tényezőit, amelyek megmagyarázzák a mű kedvezőtlen fogadtatását. Hasonlóan érintette a befogadói elvárások változása Markovits Rodion második regényét, az *Aranyvontot*, amelynek sikere meg sem közelítette a *Szibériai garnizon*ét. Bence revidálja Munk regényének Szenteleky Kornél általi értelmezését, ezáltal egyfajta rekanonizációs igényt terjesztve elő, kiemelve a regény „dezellúziós, kiábrándult, ironikus valóságábrázolásának” jelentőségét. Ez alapján adekvát párhuzam a *Švejk*kel és annak jellegzetesen groteszk humorával vonható. Érdekes módon ez a regény recepciójában nem jelenik meg, először Bori Imre utalt (1981-ben) releváns értelmezési szempontként a háború szatirikus ábrázolására. Ennek ténye, valamint a regény jelenkori olvasatai alapján Bence kijelenti: „ideje újragondolni és -írni a vajdaságinak nevezett kisebbségi irodalmi reprezentáció történetét”. Érzésem szerint felfoghatjuk ezt a könyv részleges programjaként is, amelynek keretében a szerző egy sajátos szellemi képződményt kíván megragadni a különböző társadalmi, történeti, esztétikai tényezők összjátékaként működő összetett hagyományként.

A fejezetben elemzett műfaji hagyomány kiemelkedő darabja Kuncz Aladár *Fekete kolostor* című regénye, amelyhez tematikusan számos vajdasági magyar mű kapcsolódik, a már említetteken kívül szóba kerülnek olyan művek, mint Szabó István–Andrée Dezső: *Egy legionista naplója* és Darvas Gábor: *„Mindent meg gondoltam és mindent megfontoltam...”* (mindkettő 1930-ban jelent meg, Újvidéken). Bence rámutat, hogy Munk, Darvas, Markovits és mások háborús regényeivel összevetve Kuncz a korabeli esztéticista kritika szempontjai alapján kétségtelenül értékesebb, másfelől a kritikai (akár szatirikus) látásmód hiánya megfosztja a többi szövegre valamilyen formában jellemző szubverzív potenciáltól.

A második fejezet a kortárs vajdasági szellemi élet egyik legfontosabb alakjával foglalkozik, Végel László művein keresztül megvilágítva, hogyan válnak a történelmi traumák és a multikulturális tapasztalatok a vajdasági magyar irodalom alapvető jellemzőivé. A fejezet írásai Végel *Neoplanta, avagy az ígéret földje* (2013) című regényével, a *Temetetlen múltunk* (2019) című önéletrajzi regénnyel, valamint a *Peremvidéki palackposta* (2021) címmel közreadott naplófeljegyzésekkel foglalkoznak. A nacionalista politikai uszítás hatására egymás ellen

forduló etnikai közösségek tragikus történelmi tapasztalata Végel írásában gyakran abszurd önéletrajzi-családi vagy nemzedéki történetek, groteszk anekdoták formájában jelenik meg, a rá jellemző esszészzerű reflektivitással.

A következő fejezet ugyancsak három írásának a főszereplője Kontra Ferenc, akinek életművét és annak egyes darabjait értelmezi és helyezi Bence történeti-poétikai kontextusba. Az *Idegen* trilógia (2013) esetében ez különösen hálás feladat, hiszen egyrészt kapcsolható a Gion Nándor és Végel László (sőt, akár Térey János) által jegyzett trilógiákhoz, tetralógiákhoz, másrészt az intermediális-intertextuális nyomok fontos jelentésréteget képeznek Kontra regényeiben. A kisebbségi traumákból és az emigráns léttapasztalatból fakadó idegenségérzet és ideiglelenség tudat összefonódik az identitás problémájával, válságával – Kontra esetében egy sajátos transzcendens, sorsszerű értelmezés lehetőségét nyitva meg. Az *Idegen* témái (mátság, üldözöttség, kirekesztettség, otthontalanság) és motívumai (az út és a halál) jelennek meg *Az álom hídjá* (2018) végzettségű történeteiben is, amelyek éppúgy olvashatók referenciálisan (vajdasági történelmi események, önéletrajzi mozzanatok felől), mint metaforikusan, egy általánosabb világértelmezés felé nyitottan. Az irracionális, a véletlen szerepének hangsúlyozása a bizonytalanságra mint általános létállapotra hívja fel a figyelmet. Hasonló egzisztenciális jelentést hordoz a *Lepkefogó* (2020) című novelláskötet csapdametaforikája, a bűn és a végzet Csáth Gézára idéző összefüggésrendszerében.

A kötet következő fejezetei kiszélesítik a regionális látószöveget, a Vajdaságból elszármazott Fenyvesi Ottó legutóbbi köteteinek bemutatása után a szerzőnek a Géczy János és Milbacher Róbert elmúlt években megjelent köteteiről írt recenzióit gyűjtik egybe. Ezt követően tematikus csomópontokba szervezve olvashatjuk Bence recenzióit a közelmúltban megjelent jelentős (bár a kritikái által nem feltétlenül széles körben megerősített) vagy legalábbis valamilyen szempontból figyelemre méltó magyar irodalmi alkotásokról. A szerzők között vannak ugyan vajdaságiak (Tolnai Ottó, Danyi Zoltán, Balázs Attila), de nem ez a szelekció szempontja, Szilasi László, Spiró György, Závada Pál vagy a kevésbé ismert Kálmán Gábor, Vasagyi Mária, Szentesi Éva könyvei is figyelmet kapnak. A rövidebb ismertetések mellett Bence tanulmányban elemzi Mezei Márk *Utolsó szombat* (2018) című regényét, amely Áháron Rokéách rabbi sorsán keresztül az identitás és az idegenség témái mellett számos erkölcsi dilemmát is felvet (hitelesség, felelősség, sorsközösség vállalása stb.).

A kötet utolsó harmadában olyan szerzők kötetéről esik szó, akik a Bence Erika által életre hívott és működtetett Szövet online folyóiratban (szovetirodalom.com) is gyakran publikálnak. Jelen kötet szellemiségére is igaz – írásom címében is erre utalok – a folyóirat mottója: „Az irodalom hálózatos szövevény. Nem önmagában áll. A diskurzus szerteágazó. A Szövet ennek a sokféleségnek szeretne érvényesülési teret nyújtani: törekvések, beszédmódok, nyelvek, kultúrák és művészetek sokféleségének.” Ebben a plurális esztétikai felfogásban jól megfér egymással minden új utat kereső, a jelenleg meghatározó ízlésváltozattól eltérő megoldásokra is nyitott, lényegében nonkonformista írói vállalkozás. Debreczeny György és Kiss Tamás (neo)avantgárd (ha akarjuk, posztmodern) poétikai elvek alapján működtetik a szövegeiket; a kollázs, a palimpszeszt, az ironikus regiszterkeverés, a játék egy elsősorban reflektív művészi attitűdöt jelenítenek meg (érvényes ez Bartha György verses regényére, a *dékártra* is). Hasonló tudatosságról tanúskodik az elemzőszámvető szándék, amely áthatja az önéletrajzi elemekből tömör miniatűr formákat és töredékeket létrehozó Bartha György költészetét az *Epilógus* című kötetében.

Az irodalmi élet mint *establishment* peremén elhelyezkedő, köteteket időnként saját kiadásban vagy társadalmi szervezetek segítségével megjelentető költők, írók is számot tarthatnak Bence Erika szerkesztői és kritikusi érdeklődésére. A kötet utolsó fejezete Lencsés Károly, Köves István, Kalász István, Nagy Gusztáv, Tóth Olivér, Bogdán József kötetét ismerteti. Utóbbi három szerző esetében érdemes kiemelnünk a cigány identitást, amely nemcsak a szerzők társadalmi tapasztalataira hat ki, hanem vállalt tradícióként jelenik meg műveik témáiban, poétikai eljárásaiban. Nagy Gusztáv *A cigányok tündérországa* (2021) című kötetében azok az elbeszélések is a cigány meséket idézik narratív technikájukkal, amelyek műfajilag nem mesék, hanem novellák, rövidtörténetek. Ezeknek az egyéni látásmódoknak a felmutatásával Bence azt a plurális, multikulturális víziót képviseli, amely létrehozta Újvidéket Mária Terézia rendelete nyomán, ahol a másság nem kirekesztéssel, hanem párbeszéddel, rácsodálkozással és elfogadással kapcsolódik össze. Az elmúlt néhány évtized tapasztalatainak fényében talán hajlamosak vagyunk elfelejteni annak megélt tapasztalatát, hogy a különböző nyelvek, kultúrák, mentalitások együttélése a tulajdonképpen normális, aminek ellentéte a provinciális belterjesség.

ANDÓ ISTVÁN

Bogoly József Ágoston: Interface

Areión Könyvek, 2022

Bogoly József Ágoston irodalomtörténész és kultúrakutató. Könyveivel (*Ars Philologiae*, *A stíluskommunikáció értéklánca*, *Ars memoriae*) és folyamatosan megtartott előadásaival ismert és népszerű az irodalomszerető közönség előtt. Előadásaiban, tanulmányaiban, könyveiben a költői, írói életműveket és kulturális jelenségeket elemző módon mutatja be. A kortárs irodalom követőit is érdeklődési körébe vonja. Irodalmárként az teszi őt igazán rokonszenvenné, hogy az indulással küzdő tollforgatókat is biztatja, pályára segíti, stíluskommunikációjuk csiszolását ösztönzi, egyéniségükkel összhangban. Szakmai életprogramja szerint Bogoly József Ágoston vállalt küldetése: Az irodalom szövetét minden nap tovább szőni!

Interface című verseskötetével most már költőként is jelen van. Interface: digitális elektronikai csatolóegység, illesztőeszköz – és így határfelület is. Bogoly költészetében a digitális világ szava itt mélységesen átlényegül, az emberi élet bensőségességével érintkezik: a költő az információs társadalom technológiai jelenségkörén túl egy új, más hangú lírát, megújításra éhes érzelmi kultúrát kelt életre és mélyít el. Ez a verseskötet az ember sokféle mai illeszkedését, de még az eredeti archaikus környezetbe való visszahelyezési igényét is felidézti, és mindezt kulturális értelemben újra felfedezhetővé teszi.

A hat ciklusba komponált, egymásba szövődő versszöveg más időbe és térbe, a metafizikaként

ANDÓ ISTVÁN (1949) Békéscsaba

érezkelt kulturális térbe, annak meghatározó jellegebe illeszti be az olvasót. Az egyes ciklusok – *Bolygó idő*, *Szitáló fény*, *Szóttlanul*, *Kallódás*, *Rubato*, *Szenergia* – viszonylagosan elkülönülő helyzeteket, hangulati és szemlélődő állapotokat ragadnak meg, versről versre haladva, törés nélküli láncolatban. Az elkülönülések, a gondolatritmusok nem mereven lehatároltak. Ezek a váltakozások adják a versek belső lüktetéseit, a kötet szerkezeti egészének szinte zenei hullámzását is. A költői egyéniség nagyvonalú kört ragad meg. Bár a helyenként tobzódó felsorolás zavaró is lehet, de kinek? A szerves biopoétikai kísérletek versvilágába kellően be nem illeszkedő számára. Másodszeri olvasáskor már felismerjük: a gondolati sorok kapcsolódásokat mutatnak. Ez már az első versnél, *Az időről* címűben megmutatkozik: „Gyerekkor emlékéit a folyton érlelő évekkel összevetni? / Nap. Hold. Föld. Levégő. Gravitáció. Szél. Támgyökér.”

Az első két sor sajátos kérdése az alakulási folyamat vonatkozási keretét mutatja be. Ez a tömör, egyszavas mondatokba zártság az eszmélődés gyermekéveiben mérhető változásaink léptékét érzékelteti, amit a támgyökér mint keresett fogódzó és szociális kötődés bizonyossága ad meg, zár le és rögzít. Válaszokat a vers második része ad igazán. Záró sorával szólva: „Vakító csontdarabok félkörben”, a mentális és természeti időből, az ősök maradványán, átlépünk a történelmi időbe.

A *Bolygó idő* című versben már érzékletesebben, de kimért távolságból látjuk a történelmet. A vers végi megszólítással – „Kérdéseid?” – Bogoly tudni szeretné, verseinek olvasója elhelyezte-e magát befogadóként a földi és kozmikus forgatagban, létünk egyetemes folyamatában. Ez a ciklus az időhöz való viszonyulásaink változó, hömpölygő jellegét ragadja meg az önreflexió tengelyén haladva, egészen a „Zsugorkanyarban táguló világ-egyetem” léptékéig. Az emberi sors valós körtancának kerete van itt. Az *S.O.S. Föld* című versében egy Heidegger-idézettel erősíti a vészjelet, utal a nagy kék élő úrhajónk, a Föld mai sajátosságára. Wittgensteinre történő hivatkozással tovább árnyalja a képet, és a költő felismerése filozófiai értelemben is pontos: „Szó mit ér? Ami van, nem szavakban él.”

A verseskötetnek címet adó *Interface* hogyan jellemzi az egész versvilágot? Megéri a valóban lényeges kapcsolódásokat, az élő–holt, az élő és gépi, az élőnek az élőhöz illeszkedéseit. Mindezeket a költő finoman szembesítő módon tárja elénk. A finomhangolás a verseskötet egészére jellemző: „Gránitbányák felé a rétre szakállas / harangvirág szőnyeget terít a nyár.”

Állati létformák megnevezése mögött emberi tevékenységre utalás rejtőzik. A helyzetfüggő összetett kapcsolódások sorát, azok metamorfózisos állapotát látjuk a továbbiakban, majd a vers záró szakaszában következik a mérlegmegvonás: „Game over. Nincs mihez érzelmet / kötni? Tét nélkül egyet csenget és / pinkódot cserél a párbeszéd panel.”

A *Szitáló fény* ciklus címadó versében a fény hullámszerével azonosulhatunk: „Ágakra szakadó folyam hajnali hulláma lettél.” A fényszitálás újabb, még összetettebb mintázatát olvashatjuk a *Ngorongoro* című versben. Az archaikus időből elővarázsolódó vers a kultúra fénylő hajnalára mutat rá a két konga hangjára táncoló afrikai bennszülöttek ritmusával. Ősrétege és ritmusa szerint ez itt a legköltőibb ősvers, ami valójában dal.

A *Szóttlanul* ciklus első verse, a *Debussy látomása* című már jelzi, a felesleges szó a bensőséges élményben, a fenséges látványban törést idéz elő. *Szóttlanul* című versében Bogoly a hallgatás művészetének árnyalt képsorát mutatja be: „Kis neszek gyűrnődnek hártypapíron. Régi arcod. / Álmod finom mintázatán rét zöldell, gulya / szirmot tapos. Szél fújja rojtos légygökereidet itt.”

A *Transfiguration* című versből, a nyomatékostítás okán, csak két sort emelünk ki: „Az emlékeztető jelek / csöndszövetet növelnek.”

A *Kallódás* című ciklus nyitányában, a *Barlanghasonlatban* is figyelemre méltó képűjítő sorokat találunk: „Halvány árnyéknézetek fordulnak. / Hosszú száron vízszintesek lógnak.”

Az előzőekben a nagy és nyitott világgönyvet néztük át. A *Kallódás* című vers már nyíltan szembesítő, az önmagunk elvesztésének és megkeresésének létszerkezeti kényszerében vergődő embert érzékelteti. A környezet és az emberi történelem sokféle ütközése az embert megtanította hallgatni is. Ezért kezdődhet el az új önértékelésünk, amiben a viszonyítások mérete és súlya az önhiúságunkkal szemben mutatja meg a hatásértéket. A lényegre rákérdezéssel a költő a vers ívével nyitja és zárja a kérdezve választást: „Hol, mi voltál? Áldozati oltár alatt / a víznyelő edény, a napozó árnyék, / kóbor indaminta? / ----- / Téridő kallódó húrja? Hullámvonal?”

A természettől való eltávolodásunk kallódásos, nehezen elviselhető jellegét *A túlélés metaforája* című vers mutatja meg igazán. Itt a bivalycsorda példázatosan élhető ritmusa szögesen szemben áll a mai ember életvitelével.

Rubato, ez a címe a következő ciklusnak. A zenei kifejezés a kötetlen, a csapongó saját tempóban haladást jelenti. A zene áramló mélysége felőli saját ritmus újra megtalálása: ez a lényeg a mi korunk-

ban. A *Premodern* című vers a ciklus meghatározó alap gondolatát összegzi: „Eső után, felszálló párák kékjébe öltözik / a világ...”

A mindent újraézés és újragondolás igénye ez! A *Metahistória* című vers utal a már Vörösmarty által is megénekelte küzdelemre, a felismert korábbi tényre: „Az ember fáj a Földnek!” A *Rubato*, *Bartók Béla* című vers képzetköre, a hagyománytörténelembe ágyazott költői képeivel, a fővárosból kivezető autópályáról indul, és Nagyszentmiklósról, Bartók Béla őseihez ível. A tradícióval találkozó nagy utazás ez: „A Maros-partot derékban érintő ráncot is / kisimítja a tavasz. Örökké önmagában. Szívizmok / megfeszül.”

A versben megjelenő megsebzett kócsag lelünk törekénységét jelzi. Az árkon átvetett pallón a biciklisek imbolygása valamennyiünk léhelyzetére utal. A *Jégcsap* című vers a közöny veszélyére hívja fel a figyelmet.

A *Szinergia* című ciklus zárótételeiben Bogoly József Ágoston versei, a fentiekén túl, még mit nyújtanak? A *Költészet?* című verse a költészet lényegét érinti meg. A világleleplezést mint eredeti gondolatformát mutatja fel. Újra élő kérdés! Irodalmi eszközökkel, költészeti alkotásokkal lehet-e együttes erő hullámmozgást, lehet-e ráhatást elérni az esetlegességekkel teli viszonyokra? A szerző a költészet szerepével pontosan tisztában van, de bíz az élet mindent lebíró erejében, amihez a poézis is hozzátartozik: „Erdei tisztáson kész a mannából készült estebéd. Miféle versbeszéd? / Testetlenül élő összellemből kilobbanó lélegzet elállító egyszerű szó.”

Bogoly költészetének gondolatritmusa az életet olyan fokon állítja középpontba, ahol az már szinte életmisztérium, és ez átfogja a megújulásra

mindig kész emberi történelmet. Ezzel azt a felfokozott dinamikát illeti kritikával, amelynek hullámvérései ma már végletesen és aszimmetrikusan történnek meg. Szemléletével a romboló és önkilövő hullámokra figyelmeztet. *Toscana vonzása* című versében azt a földdarabot mutatja fel, ahol a humanizmus egyik bölcsője ringott, de ez az állapot már inkább csak álmainkban él. A rövid *Szinergia* című versben azt a mentális mélypontot érzékelteti, amelyben álarcaink végleg lehullnak. A második versszakában pedig elindítja a mikrotéri cselekvést, a szükséges alulról építkezést. A világ legtermészetesebb hangján kijelenti: „Tavasszal egy esős napon billenő / kapcsolót találsz a játszótér mellett. / Vezeték nélküli érintkezés. Merev / határoltságod megszűnik. Az avitt / időrended végleg felborul és újra / felvillannak a rejtett szimmetriák.”

Az ősök intelmére visszamutató *Urgent* című versben így fogalmazza meg summázatát: „A harmóniára mindig szükséged van, vakon szétporlasztanod nem üdvös dolog.”

A filozofikus-történelmi-lírikus nézőpont, megnövelt gondolati akciórádiuszával, a földi és kozmikus rendeltetésünk biopoétikai látásmódjával, a kötetben végig jelen van. A verseket a sajátos stílussal átszőtt lírai gondolatosság teszi egyedivé. Kiegyensúlyozottságra törekvés, mély, antropológiai eredetű ösbizalom és küzdésdinamika. Ezek jellemzik Bogoly először, de mégis éretten megszólaló költészetét. A kifinomult stílus érzékelteti: költőnk a bölcsélet egészének nevében beszél, külön hangzatosság nélkül. *Interface* című, hatvanhat verset tartalmazó kötetét a tág terű kulturális kontextust, a többszólamú költői regisztereket kedvelők, a szabadon szárnyaló lírát előnyben részesítők számára ajánlhatjuk.

Kedves Olvasóink!

A Kortárs folyóirat aktuális számát az **Írók Boltjában**, valamint az alábbi helyeken biztosan megtalálja:

Budapest: Árkád (Relay és Inmedio), Blaha Lujza tér (Relay), Boráros tér (Relay), MOM Park (Inmedio), Nyugati téri aluljáró (Relay), Széll Kálmán tér (Relay)

Debrecen: Árkád Fórum (Inmedio), **Eger:** Széchenyi út (Inmedio), **Győr:** MÁV váróterem (Relay), **Miskolc:** Szinvapark (Inmedio), **Solymár:** Auchan (Inmedio), **Sopron:** Széchenyi tér (Inmedio), **Szeged:** Dugonics tér (Inmedio)

Cs. SZABÓ LÁSZLÓ

Az esszéíró

Az életműsorozat legújabb darabja a 2. világháború viszonylatában fogalmazza újra a magyarság és az emberiség legfontosabb sorsfeladatait.

MMA
KIADÓ

érték minden oldalon

www.mmakiado.hu